הר-הנגב פורח – כל המדבר חגיגת פריחה

אבי שמידע, חוג כלנית והמרכז לרציונליות האוניברסיטה העברית – avi.shmida@gmail.com

עוז גולן, מכללת אפקה וחוג כלנית – golanoz.me@gmail.com

==========

הטבע איננו מחכה לסיום "סגר הקורונה", הוא בשיא פריחתו בכל רחבי הארץ. לא רק בארץ המזרע – אלא השנה באופן יוצא דופן לשישים השנה האחרונות – גם המדבר פורח!! כן, ממש כולו ובכל היקפו: הערבה, הנגב הרחוק, הנגב המרכזי , המכתשים והר-הנגב (אילת מצטרפת בסוף החודש). מדהים, קילומטרים של פרחים, תופעה המתרחשת אחת לעשורים רבים, ואנחנו – ו כלואים בבתים.

פריחה בהר-הנגב הגבוה, צומת עקרב, 3.4.2020, צילם עוז גולן ©

מדוע השנה כה ברוכה, עתירת גשמים ושופעת מרבדי פריחה ומגוון עשיר של מיני צמחים? – אין ספק בגלל הגשמים! לא רק שכמות הגשם העונתית הממוצעת עולה גם על שנת השיא של 1991-2, אלא הפיזור הרצוף של פרקי הגשם וחוסר ימי חום ושרב ממש עד תחילת חודש אפריל, כל אלה גרמו לנביטה רבה, לצמיחה מוגברת של הצמחים, לתמותה מועטה יחסית (חוסר ימים חמים יבשים (להלן שרב) במדבר בחודשי פברואר-מרץ, תופעה נדירה ביותר) ולתוצאה המלהיבה- מרבדי פריחה כמעט בכל רחבי המדבר. את מרכז הנגב, צפונו והנגב הרחוק פקדו השנה חמש סופות (=פרקי גשם) גדולות אשר הורידו יותר מעשרה מ"מ גשם כל אחת (מספור הסופות החל מתחילת ספטמבר):

1. סופה מס.6 מטיפוס אפיק ים-סוף ב-26.10.2019 אשר הנביטה את אזור המישר הר-הנגב הגבוה המזרחי הר-כרכום ועריף א-נקה. כתוצאה מכך קיבלנו נביטה בערוצי הר-הנגב ופריחה במישר בסוף דצמבר (23.12.19) וכתם פורח של טוריים מדבריים ביציאה ממכתש רמון. בשל הקור של חודשי דצמבר-ינואר הצמחים של כתמים אלה שרדו את תקופת בצורת הגשמים של דצמבר-ינואר והמשיכו לפרוח עדיין בסוף פברואר.
2. סופת גשם מס.23 ירדה בתאריך 10.2.2020 וגרמה להצפות ונחלי שוצפים בארץ המזרע, שטפון גדול בנחל הבשור אך הגשם לא המשיך הרבה דרומה מבאר שבע ובהר-הנגב הוא הרטיב את הקרקע וגרם לצמחונים אי-הכחדה והמשך עמידת-התגוננות (Defence) בחודשי החורף. דרומה לקו בודנהיימר (מצפה רמון) ירדו ברחבי הנגב המרכזי, הרחוק והערבה רק 2-3 מ"מ. גם סופות גשם גדולות(=ברוכות גשם) נוספות שירדו בחודש ינואר ומחצית פברואר לא חצו את "מחסום המדבר".
3. סופה מס. 28 ירדה בשיאה בתאריך 25.2.2020. התריעו והפחידו אותנו בכל אמצעי התקשורת ואכן התחזית הייתה מדויקת: כביש הערבה וכביש 40 נסגרו מפאת שיטפונות וברוב אזורי הנגב ירדו כמויות "אדירות" של מעל 10 מ"מ גשם. מוזר כי באזור אילת ירד דווקא הרבה גשם "אנגלי" אשר לא גרם לשיטפונות.
4. סופה מס. 31 שירדה בשיאה בתאריך 13.3.20 נקראה "הסערה הדרומית". היה זה שקע סינופטי שהגיעה במפתיע מכיוון מצריים ושטף את כל הנגב בגשם מבורך.
5. קרקע החמדה המדברית עדיין לא נרגעה מסופה 31 והנה חמישה ימים לאחר מכן, הגיעה למזרח התיכון סופת "ענק נוספת" אשר גם היא הורידה גשם ברוב שטח המדבר (ראוי לציין כי רוב הפעמים הגשם במדבר הוא כתמי מאוד במרחב ויורד רק באחוד קטן של תאי השטח) וגרמה לשיטפונות ענק לא רק בנחלי הנגב שלנו (נ.חיון, נ.צניפים, נ.פארן, נ.נקרות) אלא גם לשיטפונות גדולים בחצי האי ערב ובדרום סיני אשר לראשונה דווח עליהם בתקשורת.

מינים נדירים מאוד בישראל הפורחים בשבוע זה בהר-הנגב הגבוה, בורות לוץ והסביבה, צילם עוז גולן ©
מימין לשמאל: צלבית ריסנית, גרגרנית כוכבנית, עפרון (ארמופירון) מפושק, ואליסון זעיר.

וכך הגענו לסוף חודש מרץ עם חורף קר וגשום אך עם תחילת פריחה נהדרת הן באזור הים-תיכוני והן בחגורת הספר עד המדבר הקיצוני. אך כיוון שאנו "אזרחים ממושמעים" נחכה בסבלנות עד יגמר סגר הקורונה ונחליט "פה אחד" לצאת לטייל יומיים מיד אחרי סיומו (הודעה על כך תשלח במידעון "כלנית"). נקווה שזה יקרה לאחר חופש פסח, היינו במחצית השניה של חודש אפריל; עד אז הפריחות בחלק גדול מאזורי המדבר החם והקיצוני יקמלו אך הר-הנגב הגבוה, מעל 850 מטר עוד יהיה במיטבו.

שמשון הדור *Helianthemum vesicarium* פורח בתחילת חודש מרס באזור בורות לוץ בהר-הנגב, צלמה קטיב טיברגר 1.3.95 ©.
תופעת הפולימורפיזם בצבעי הפרחים בשמשון הדור ידועה רק מאזור הר-הנגב הגבוה וטרם נחקרה; בכל שאר האזורים בהם גדל המין (תגורת הספר של שדרת ההר המרכזית והנגב הצפוני, עבה"י) צבע פרחי השמשון ורודים הומוגני ללא מופע של צבע נוסף. בשנים האחרונות, כנראה עקב רעית-יתר של "חמור-הפרא" התלדלה מאוד אוכלוסיה מיוחדת זו של שמשון הדור(=שמשון השלחופיות).

רק בהר-הנגב הגבוה קיים פולימורפיזם מופלא בצבעי שמשון הדור; שלם איקן שכירא בבורות-לוץ, 3.3.2015 ©

"הר הנגב פורח כפי שלא ידע בחייו". נכון ראינו כבר פריחות נרחבות ושופעות בהר-הנגב (למשל באביב מאוחר בשנת 2010) אך השנה התברך האזור בסדרה של פרקי גשם אשר הניבו כמות ופיזור אופטימליים: זה התחיל בסופה של 26.10.2019 ממנה נהנה דווקא החלק המזרחי של הר]הנגב הגבוה, והמשיך בלפחות שלוש סופות גשם גדולות בחודשי פברואר מרץ אשר העניקו גם כמות וגם פיזור גשם מתאים – והתוצאות לפניכם בקצת תמונות של מהבדי פריחה, סתם פרחים יפים וגם קצת מינים נדירים ותמונות מיוחדות של אבני פרחים אשר בדרך כלל איננו רואים בעין בלתי מזוינת.

פורחים השבוע בהר-הנגב הגבוה: מימין גומד צר-עלים, משמאל ובמרכז רכפה כרסנית, צילם עוז גולן ©

==========

ספרות:

אבן-ארי מ שנן ל ותדמור נ 1980 הנגב – מלחמת קיום במדבר. מוסד ביאליק, ירושלים.

———————————————————————————————-

Ellner S and Shmida A 1981 Why are adaptations for long range seed dispersal rare in desert plants? Oecologia 51: 133-144.

Shmida A Evenari M and Noy Meir I 1986 Hot desert ecosystems: An integrated view. In: Evenari M Noy Meir I and Goodall DW (eds.) Ecosystems of the World, Vol. 12b. Hot Deserts and Arid Shrublands, Elsevier Pub., pp. 379-387.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א וגולן ע 2020 הר-הנגב פורח – כל המדבר חגיגת פריחה, חדשות בוטניות, כתב-עת "כלנית" מספר 7.

https://www.kalanit.org.il/_blooming_har_hanegev_news

==========